

DEMOKRACIJA I LJUDSKA PRAVA

HRVATSKA BEZ ODGOVORA NA "KRIZU SKRBI"?

Nedostatak brige za društvene posljedice pandemije
vodi rastućim rodnim i socijalnim nejednakostima¹

Ivana Dobrotić
Svibanj 2020.

Ograničavanje rada dječjih vrtića i škola uzrokovano pandemijom otežalo je usklađivanje obiteljskih obaveza i zaposlenja

Rizici s kojima se obitelji trenutno nose ostaju „nevidljivi“ unutar vladinih paketa pomoći, koji ostaju primarno ekonomskog karaktera.

Nužne su mjere koje će se usmjeriti i na društvene posljedice pandemije

¹ Sadržaj i izneseni pogledi isključiva su odgovornost autorice.

Ubrzo nakon što je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila globalnu pandemiju uzrokovanu koronavirusom, u mnogim je europskim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, donesena odluka o zatvaranju dječjih vrtića i škola. Dok su, promatrano iz rodne, ali i šire društvene perspektive, nejednaki učinci ove mjere više nego izvjesni, oni se dodatno pojačavaju izostane li sustavni, pravovremeni i primjereni odgovor države na privremenu „krizu skrbi“ pred kojom su se našle brojne obitelji, a ponajprije žene. Naime, žene u Hrvatskoj i u „normalnim“ uvjetima manje zarađuju te obavljaju većinu kućanskih poslova i aktivnosti vezanih uz skrb o članovima obitelji, provodeći u tim zadacima oko 19 sati tjedno više nego li muškarci, unatoč sličnim radnim satima.² Ovaj se jaz može samo produbiti u trenutnoj situaciji kada dječji vrtići (i škole) kao jedna od ključnih mjera koja „rasterećuje“ žene od obveza skrbi te im omogućava ravnopravno sudjelovanje na tržištu rada ne rade, a bake i/li djedovi, koji inače kompenziraju nedostatan broj mjesta unutar predškolskog sustava te „spašavaju“ roditelje od ionako raširene „krize skrbi“,³ sada ne mogu uskočiti pošto su izloženi povećanom riziku od posljedica zaraze koronavirusom. Takva situacija, u kombinaciji s ionako krhkim tržištem rada suočenim s rastućom nezaposlenošću izazvanom samom koronakrizom i ograničenim mogućnostima zaposlenja, dovodi do povećanog rizika od gubitka zaposlenja (ili napuštanja tržišta rada) upravo kod žena.

Hrvatska je do sada predložila dva paketa pomoći gospodarstvu uslijed epidemije koronavirusa.⁴ Niti u jednom od njih nije se usmjerila na specifične potrebe roditelja, kao što su to učinile neke druge zemlje. Primjerice, susjedna je Slovenija zaposlenima koji zbog više sile ne mogu obavljati radne obaveze – odnosno zbog potrebe čuvanja djece uslijed zatvaranja dječjih vrtića i škola, suspenzije javnog prijevoza i zatvaranja državnih granica – osigurala isplatu naknade plaće. Predviđene su i druge mjere pomoći poput jednokratnog kriznog dodatka i/li dodatka solidarnosti za pojedine zaposlenike u privatnom sektoru, obitelji s djecom, korisnike socijalnih pomoći, studente i umirovljenike.⁵ Iako možemo pretpostaviti da će ekonomsku aktivnost smanjiti upravo žene, ove će mjere ipak rasteretiti te zaštititi dio obitelji koje su se našle ne samo pred povećanim

pritiskom skrbi, već i pred dodatnim zahtjevima koje sa sobom nosi „virtualna nastava“, povećani opseg kućanskih poslova, svakodnevni stres izazvan nemogućnošću izvršavanja radnih i obiteljskih obaveza te strah od gubitka zaposlenja. Ublažit će i „ekonomski šok“ koji je pogodio mnoga kućanstva uslijed smanjenih mogućnosti zarade na formalnom (ali i neformalnom) tržištu rada, kao i rizik od (dječjeg) siromaštva.

Nasuprot tome, hrvatski su paketi mjera pomoći do sada bili usmjereni primarno gospodarstvu i očuvanju radnih mjesta. Iako pojedine mjere imaju posredni učinak i na obitelji suočene s privremenom „krizom skrbi“, roditelji kao ciljana skupina ostaju „nevidljivi“ unutar samog paketa pomoći, kao i specifični izazovi s kojima se trenutno nose. Konkretniji prijedlozi usmjereni roditeljima dolaze od strane oporbenih stranaka, iako nedovoljno promišljeni. Primjerice, pred Saborom je novi prijedlog izmjena Zakona o roditeljskim potporama koji traži: (1) produljenje roditeljskog dopusta za četiri mjeseca, odnosno mogućnost njegova korištenja do desetog mjeseca starosti djeteta i (2) ukidanje dvomjesečnih očevih kvota, odnosno mogućnost da roditeljski dopust traje osam (umjesto šest) mjeseci, neovisno o tome da li ga koriste oba roditelja.⁶ Ne samo da je takav prijedlog protivan zahtjevima EU direktive o ravnoteži između poslovnog i privatnog života, već bi dugo-ročno imao negativan učinak na položaj žena u društvu⁷, i to u trenutku kada tek postaju vidljiviji konkretniji učinci dvomjesečnih očevih kvota uvedenih 2013. godine. Naime, nakon što su 2017. godine povećane roditeljske naknade, broj se očeva koji koriste pravo na roditeljski dopust očekivano udvostručio – bilježi se porast s 2.013 očeva 2017. godine (4.5% korisnika prava) na 4.202 očeva 2019. godine (8.7% korisnika prava).⁸ Stoga bi takav prijedlog mogao samo produbiti rodne nejednakosti na tržištu rada i u privatnoj sferi,⁹ a i usmjeren je tek jednoj užoj skupini majki te ne rješava problem privremene „krize skrbi“ znatno većeg broja roditelja koji trenutno ne mogu koristiti usluge dječjih vrtića (i osnovnih škola).

U tom je pogledu na boljem tragu prijedlog privremenog uvođenja naknade plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad radi skrbi za dijete do dvanaeste godine života.¹⁰

² Vidi https://www.incare-pyc.eu/wp-content/uploads/2019/12/896527.Publikacija_PosaoObitelj-web-2.pdf

³ Vidi poglavlje Dobrotić, https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Kako_roditelji_i_zajednice_brinu_o_djeci_najmlade_dobi.pdf

⁴ Prvi na 214. sjednici Vlade RH (17.3.2020.), drugi na 22. sjednici (2.4.2020.), <https://vlada.gov.hr/sjednice/9>

⁵ Vidi <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-delo-druzino-socialne-zadeve-in-enake-moznosti/>

⁶ Vidi https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-04-03/180202/PZ_913.pdf

⁷ Komparativna istraživanja ukazuju na obrnuti U učinak dopusta, odnosno kako prekratki ili predugi dopusti (posebice oni usmjereni isključivo ženama) imaju negativan učinak na položaj žena na tržištu rada i u privatnoj sferi. Uvažavajući saznanja o pozitivnim i negativnim učincima dopusta na položaj žena na tržištu rada te dobrobit djeteta, recentni komparativni radovi često polaze od pretpostavke kako se »problematičnijima« mogu smatrati dopusti čije sveukupno trajanje nadilazi godinu dana. Za pregled vidi https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=304084

⁸ Vidi <https://www.prs.hr/index.php/izvjesca>

⁹ Usp. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=304084

¹⁰ Vidi https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-03-30/152702/PZ_892.pdf

Takva bi mjera zasigurno pomogla većem broju obitelji, no da li bi doprla do onih najranjivijih? Uvođenje tog prava zagovara se po već postojećem modelu naknada plaća, a koji pristup punoj naknadi uvjetuje ispunjavanjem obveze prethodnog staža osiguranja od devet mjeseci neprekidno (ili 12 mjeseci s prekidima unazad dvije godine). Stoga je za pretpostaviti da će dio roditelja, posebice onih koji rade s nesigurnim radnim ugovorima ili u nestandardnim oblicima zaposlenosti ostati bez mogućnosti ostvarivanja tog prava ili pak će ostvariti pravo na minimalnu naknadu koja ne zadovoljava bazične životne potrebe.¹¹

Tako izostaje odgovor na izazove s kojima se nose oni najranjiviji – obitelji u riziku od siromaštva. Naime, kao što ističu Wim Van Lancker i Zachary Parolin,¹² u ovoj situaciji treba više nego ikad voditi računa upravo o djeci koja odrastaju u siromaštvu. Sama činjenica da su škole zatvorene na duže razdoblje može imati daleko negativnije socijalne i zdravstvene posljedice na djecu koja odrastaju u siromaštvu. Ona ostaju bez temeljne socijalno-zaštitne mreže, a nemali broj djece nedolaskom u školu (ili dječji vrtić) gubi priliku za jedini (kvalitetni) obrok u danu. Da je tome tako pokazuju ranija istraživanja u Hrvatskoj te podaci Eurostata koji govore kako si trećina obitelji s djecom ne može priuštiti obrok s mesom, ribom ili vegetarijanskim nadomjestkom svaki drugi dan. Kako postaje sve izvjesnije da će koronakriza dovesti do ozbiljne ekonomske recesije, bitno je da se dodatnim mjerama hitno naslove potrebe svih, a posebice obitelji u riziku od siromaštva, a kako bi se prevenirala socijalna kriza s puno dugoročnijim posljedicama.

Stoga je nužno da se paket pomoći usmjeri i na socijalne posljedice koronakrize te hitno predloži i niz mjera koje će biti usmjerene na specifične potrebe roditelja i obitelji. Potrebno je osigurati *dodatnu financijsku pomoć usmjerenu obiteljima suočenima s gubitkom prihoda*, ali i pronaći rješenje za privremenu „krizu skrbi“. U danim se uvjetima, kada je nužno držanje fizičke distance, uvođenje *privremenih, dobro plaćenih „kriznih dopusta“ za skrb o djeci* po uzoru na Sloveniju nameće kao logično i potrebno rješenje. Pri tome je nužno da takva mjera bude izravnije usmjerena i prema očevima (npr. kroz kvotni sustav) kako teret skrbi ne bi pao isključivo na majke, a što bi moglo produbiti rodne nejednakosti na tržištu rada i u privatnoj sferi. Isto tako, važno je takvom mjerom zahvatiti sve roditelje, odnosno i roditelje koji su s početkom pandemije radili ili rade s nesigurnim radnim ugovorima ili u nestandardnim oblicima zaposlenosti. Konačno, neizvjestan kraj pandemije nameće istovremenu potrebu *otvaranja dječjih vrtića i škola*, koju bi ipak trebao pratiti razrađeniji model od trenutno ponuđenog koji odgovornost stavlja isključivo

u ruke roditelja. Kada epidemiološke prilike to dozvole, nužno je pronaći model koji će počivati na daleko manjim odgojno-obrazovnim skupinama (npr. uvesti rotacijski sustav) te u kombinaciji sa spomenutim naknadama i plaćenim dopustima, ali i *naporima poslodavaca* da i sami rasterete roditelje (npr. veća fleksibilnost u pogledu radnog opterećenja i radnog vremena), dati skup mjera koje će roditeljima olakšati novonastalu situaciju.

¹¹ Vidi <https://www.incare-pyc.eu/2019/07/07/report-on-social-and-gender-inequalities-in-childcare-related-policies-design-in-the-post-yugoslav-countries/>

¹² Vidi [https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(20\)30084-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(20)30084-0/fulltext)

O AUTORICI

Ivana Dobrotić je Marie Curie Fellow pri Odjelu za socijalnu politiku i socijalne intervencije Sveučilišta u Oxfordu, gdje vodi projekt „Socijalne i rodne nejednakosti u skrbi: politike usmjerene skrbi za djecu te roditeljske prakse u post-jugoslavenskim zemljama i uloga javnopolitičkih ideja” (InCARE). Izvanredna je profesorica pri Katedri za socijalnu politiku Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se komparativnom socijalnom politikom, posebice politikama roditeljskih dopusta te ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i socijalnim i rodnim nejednakostima.

IMPRESUM

Izdavač:
Friedrich-Ebert-Stiftung,
Regionalni ured za Hrvatsku i Sloveniju,
Praška 8 | HR 10000 Zagreb | Croatia

Za izdavača: Türkan Karakurt,
tuerkan.karakurt@fes.hr

www.fes.hr

Komercijalna upotreba svih medija koje izdaje
Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) nije dopuštena bez
prethodne suglasnosti FES-a.

HRVATSKA BEZ ODGOVORA NA “KRIZU SKRBI”?

Nedostatak brige za društvene posljedice pandemije
vodi rastućim rodnim i socijalnim nejednakostima

Ubrzo nakon što je Svjetska zdravstvena organizacija proglasila globalnu pandemiju, ograničen je rad dječjih vrtića i škola. Iako su nejednaki rodni i društveni učinci ove mjere izvjesni, oni se dodatno produbljuju izostankom odgovora države na novonastalu „krizu skrbi“.

Hrvatska je do sada predložila dva paketa pomoći, no oba su ekonomskog karaktera i ne prepoznaju specifične izazove s kojima se trenutno nose roditelji, kao i obitelji i djeca u riziku od siromaštva. Konkretniji prijedlozi usmjereni roditeljima dolaze tek od strane oporbenih stranaka, iako nedovoljno promišljeni. Prijedlog je grupe zastupnika lijevog i desnog političkog spektra tako tražio produljenje roditeljnog dopusta i ukidanje očevih

kvota. Takav je prijedlog protivan zahtjevima nove EU direktive o ravnoteži između poslovnog i privatnog života s kojom se Hrvatska mora uskladiti, a dugoročno bi imao i negativan učinak na položaj žena u društvu – i to u trenutku kada tek postaju vidljiviji pozitivni učinci dvomjesečnih očevih kvota uvedenih 2013. godine. Iako na boljem tragu, prijedlog SDP-a da se uvede naknada plaće za vrijeme privremene sprječivosti za rad radi skrbi o djetetu do dvanaeste godine života, pomogao bi ponajprije roditeljima sa stabilnim radnim karijerama. Izostaje bilo kakav odgovor na izazove s kojima se suočavaju roditelji u nesigurnim i nestandardnim oblicima zaposlenosti te roditelji (i djeca) u riziku od siromaštva.

Kako bi se prevenirala „socijalna kriza“ s puno dugoročnijim posljedicama, više je nego nužno da se paket pomoći usmjeri i na društvene posljedice pandemije. Potreban je niz mjera koje će biti usmjerene i na specifične potrebe roditelja i obitelji poput dodatnih financijskih pomoći obiteljima s djecom te privremenih, dobro plaćenih „kriznih dopusta“ za skrb o djeci, a koji će zahvatiti i roditelje u nesigurnim i nestandardnim oblicima zaposlenosti te voditi računa da se odgovornost skrbi ne prebaci isključivo na žene. Otvaranje škola i vrtića treba pratiti razrađeniji model od trenutno ponuđenog, dok i sami poslodavci trebaju ponuditi niz mjera koje će roditeljima olakšati novonastalu situaciju.

Daljne informacije o ovoj temi možete dobiti na:

www.fes.hr